

Ενότητα 7^η: Οι πολιτικές τάσεις του σοσιαλιστικού κινήματος

Σπύρος Μαρκέτος, Επίκουρος Καθηγητής
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

1. Η δεξιά σοσιαλδημοκρατία και το αγροτικό ζήτημα.
2. Η αριστερή σοσιαλδημοκρατία και το εθνικό ζήτημα.
3. Η Γ' Διεθνής.
4. Η Αριστερή Αντιπολίτευση και οι Δ' Διεθνείς.

Σκοποί ενότητας

- Η παρουσίαση των κύριων ρευμάτων στο εσωτερικό του σοσιαλιστικού κινήματος, από τις παραμονές του Α΄ Παγκοσμίου μέχρι και τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
- Η εξέταση των διαφορετικών μαρξιστικών προσεγγίσεων για τον ταξικό ρόλο των αγροτικών στρωμάτων.
- Η κατανόηση βασικών πολιτικών εννοιών όπως ο «δημοκρατικός συγκεντρωτισμός», η «Νέα Οικονομική Πολιτική» (ΝΕΠ) και ο «σοσιαλισμός σε μία χώρα».

Ρεύματα της Σοσιαλδημοκρατίας

- Η Ευρώπη από το 1914 μπαίνει σε μια περίοδο περιδινήσεων (πόλεμοι, κρίσεις, καταστροφές) που διαρκεί ως το 1945, με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Μετά το 1945 έχουμε σταθεροποίηση, με την Ευρώπη όμως χωρισμένη πλέον σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα.
- Κύρια ρεύματα μεταξύ των σοσιαλιστών του 1914:
  - α) στο κέντρο, οι ορθόδοξοι σοσιαλδημοκράτες, με έδρα τη Γερμανία και ηγέτη τον Καρλ Κάουτσκι.
  - β) στη δεξιά οι αναθεωρητές, με ηγέτη τον Έντουαρντ Μπερνστάιν.
  - γ) στην αριστερά οι κομμουνιστές: οι μπολσεβίκοι, με ηγέτη τον Λένιν, και οι οπαδοί της Ρόζας Λούξεμπουργκ.

Έντουαρντ Μπέρνσταϊν

- Ο Έντουαρντ Μπέρνσταϊν γεννήθηκε το 1850 στο Βερολίνο. Εμποροϋπάλληλος, δημοσιογράφος και συγγραφέας, θεωρητικός όσο και πολιτικός, μέλος του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος της Γερμανίας. Πρωτεργάτης του εξελικτικού σοσιαλισμού και του αναθεωρητισμού («ρεβιζιονισμού»).
- Ο Μπερνστάϊν συμβάλλει θεωρητικά στην αριστερά με τη μελέτη του για τους αγρότες στη Γερμανία. Απαντώντας στη μέχρι τότε κυρίαρχη θέση του Κάουτσκι, ο οποίος πρόκρινε την εγκατάλειψη των αγροτών από τους σοσιαλιστές ώστε να προχωρήσει απρόσκοπτα η προλεταριοποίησή τους, ο Μπερνστάϊν υποστήριξε πως πολλοί παράγοντες ευνοούσαν το παραγωγικό μοντέλο των μικροϊδιοκτητών αγροτών που κυριαρχούσαν τότε στη δυτική Γερμανία, και επομένως πως οι σοσιαλδημοκράτες έπρεπε να βρουν τρόπο για να τους προσελκύσουν.

Το αγροτικό ζήτημα

- Η επίσημη θέση των ορθόδοξων σοσιαλδημοκρατών ήταν ενάντια στην ατομική ιδιοκτησία, προς όφελος της συγκέντρωσης της γαιοκτησίας και της μετέπειτα κοινωνικοποίησής της στον σοσιαλισμό. Πίστευαν πως αυτή η εξέλιξη (η απορρόφηση των μικρών ιδιοκτησιών από τους μεγάλους γαιοκτήμονες) ήταν νομοτελειακά προκαθορισμένη, καθώς και ότι οι αγρότες αναπόφευκτα θα μετασχηματίζονταν σε προλεταρίους. Η εμπειρική έρευνα όμως του Μπερνστάιν στη Γερμανία συγκρουόταν ευθέως με αυτή τη θέση.

Το αγροτικό ζήτημα (2)

- Ο Μπερυσταίν τόνιζε τη διάκριση μεταξύ του μεγέθους της ιδιοκτησίας και του μεγέθους της μονάδας εκμετάλλευσης, υποστηρίζοντας πως πρόκειται για διαφορετικά ζητήματα.
- Η παραγωγή κάθε προϊόντος είναι πιο αποδοτική σε διαφορετικά μεγέθη καλλιέργειας: για παράδειγμα, προϊόντα φθηνά και ανθεκτικά, όπως το βαμβάκι και το σιτάρι, είναι αποδοτικότερα σε μεγάλες καλλιέργειες (και συνεπώς ευνοούν τη μεγάλη ιδιοκτησία), ενώ άλλα προϊόντα, συνήθως ευαίσθητα κι έντασης εργασίας, δηλαδή ακριβότερα, είναι αποδοτικότερα σε μικρές καλλιέργειες (και ευνοούν τους μικροϊδιοκτήτες γης).

Το αγροτικό ζήτημα (3)

- Ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου, σοσιαλιστής μαθητής του Μπερνστάιν, μεταφέρει τη θεωρία αυτή στην Ελλάδα, υποστηρίζοντας ότι η ελληνική γεωργία δεν συμφέρει να προσαρμοστεί σε μοντέλα παραγωγής μεγάλης κλίμακας. Τα παραδοσιακά και επίσης ακριβά προϊόντα όπως ο καπνός, η σταφίδα, τα οπωρικά κλπ χρειάζονται μικρή έκταση καλλιέργειας και μεγάλη ποσότητα εργασίας.

Το αγροτικό ζήτημα (4)

- Ο Μπερνστάιν συμπεραίνει ότι η ύπαρξη τέτοιων καλλιεργειών, που ο τρόπος παραγωγής τους αντιστέκεται στο μοντέλο συσσώρευσης και συγκέντρωσης κεφαλαίου που είναι κυρίαρχο στη βιομηχανική παραγωγή, καθιστά ένα μέρος των αγροτών ανθεκτικό απέναντι στις τάσεις προλεταριοποίησης. Απαιτούν συνεπώς διαφορετικό πολιτικό πρόγραμμα και πιο φιλική αντιμετώπιση από τους σοσιαλιστές.
- Ο Μπερνστάιν ζητούσε λοιπόν οι σοσιαλδημοκράτες να προωθήσουν τη διανομή της γης στους φτωχότερους αγρότες, ώστε να εξασφαλίσουν την υποστήριξή τους, χωρίς την οποία δεν θα μπορούσαν ποτέ να κυριαρχήσουν πολιτικά στη Γερμανία.

Σοσιαλδημοκράτες και αγρότες

- Παράλληλα με το ζήτημα της στάσης των σοσιαλιστών απέναντι στους μικροϊδιοκτήτες υπήρχε και το ζήτημα των ακτημόνων εργατών. Οι ορθόδοξοι σοσιαλδημοκράτες ήταν υπέρ της διατήρησης των μεγάλων παραγωγικών μονάδων και της κοινωνικοποίησής τους, ενώ ο Μπερνστάιν ζητούσε αντίθετα τη διάσπαση και τη διανομή τους. Τελικά το ΣΔΚ Γερμανίας δεν κατάφερε να αποκτήσει ένα αγροτικό πρόγραμμα προσαρμοσμένο στις ανάγκες των φτωχών αγροτών, με αποτέλεσμα να έχει μικρή επιρροή στην ύπαιθρο.

Το κίνημα των αγροτιστών

- Αντί για τους σοσιαλδημοκράτες, κυρίως στην Ανατολική Ευρώπη, αναπτύχθηκε στην ύπαιθρο το κίνημα των αγροτιστών. Οι αγροτιστές ήταν επηρεασμένοι από τον μαρξισμό, ήταν όμως προσανατολισμένοι στους αγρότες. Συμμετείχαν στα αγροτικά κόμματα, των οποίων η ταξική και πολιτική θέση δεν ήταν πάντοτε δεδομένη: σε κάποια από αυτά κυριαρχούσαν οι μικροί αγρότες και τούς έδιναν σοσιαλιστικό προσανατολισμό, ενώ σε κάποια άλλα κυριαρχούσαν οι εύποροι αγρότες, με αποτέλεσμα αυτά τα κόμματα να είναι πολύ συντηρητικά.

Το κίνημα των αγροτιστών (2)

- Στη Ρωσία οι αγροτιστές, έντονα επηρεασμένοι από τις ιδέες του Μαρξ, λέγονταν *ναρόντικοι* («λαϊκιστές») και *εσέροι* («σοσιαλεπαναστάτες»)
- Ο Λένιν και οι μπολσεβίκοι υποστήριξαν το αίτημα της διανομής της γης σε μικροϊδιοκτήτες και ακτήμονες αγρότες (το «η γη στους αγρότες» ήταν ένα από τα βασικά συνθήματα της επανάστασης του 1917).

Οι αριστεροί Σοσιαλδημοκράτες

- Αριστερά της σοσιαλδημοκρατίας υπήρχαν οι κομμουνιστές (μπολσεβίκοι στη Ρωσία, «στενοί» στη Βουλγαρία κ.α.), οι συμβουλευτικοί σοσιαλιστές στην Ολλανδία και οι οπαδοί της Ρόζα Λούξεμπουργκ στην Γερμανία.
- Βασική διαφοροποίηση της Λούξεμπουργκ από τον Λένιν και τους μπολσεβίκους ήταν η θέση τους για το αυθόρμητο των μαζών (και κατά συνέπεια την ανάγκη μαζικού ή «κλειστού» κόμματος) καθώς και η ιδέα της Γενικής Απεργίας Διαρκείας ως τακτική για την ανατροπή του καπιταλιστικού συστήματος.

Αυστρομαρξιστές και εθνικό ζήτημα

- Τέλος, υπήρχε η τάση των Αυστρομαρξιστών (ο κορμός του ΣΔΚ Αυστροουγγαρίας), που είχαν διαφορετική τοποθέτηση πάνω στο ζήτημα των εθνοτήτων. Η θέση τους ήταν πως πρέπει να υπάρχει ομοσπονδιακό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα, που να συνενώνει τα διάφορα αυτοτελή εθνοτικά κομμάτια. Πάλευαν για να υιοθετηθεί η αρχή της ανεξιεθνίας – η ίση αντιμετώπιση όλων των εθνοτήτων από το σοσιαλιστικό κράτος (η αποπολιτικοποίηση του έθνους).
- Για το ζήτημα των εθνοτήτων η πολιτική των μπολσεβίκων ήταν πιο φιλελεύθερη από αυτή των Αυστρομαρξιστών. Εμπνευστής της ήταν ο Στάλιν, που έγραψε το έργο «ο Μαρξισμός και το Εθνικό Ζήτημα».

Α' Παγκόσμιος Πόλεμος και διάσπαση

- Το πιο κρίσιμο ζήτημα είναι η τοποθέτηση απέναντι στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.
- Το σοσιαλιστικό κίνημα χωρίζεται σε σοσιαλδημοκράτες, που είναι υπέρ της συμμετοχής και νίκης στον πόλεμο της κυβέρνησης της εκάστοτε χώρας τους, και σε κομμουνιστές, με πρωτοπόρους τους μπολσεβίκους, που φτάνουν να ζητούν την ήττα της κυβέρνησής τους στον πόλεμο.
- Ο διαχωρισμός είναι πλήρης και οδηγεί στον πλήρη διαχωρισμό των Κομμουνιστικών Κομμάτων από τον σοσιαλδημοκρατικό κορμό και τη διάλυση της Β' Διεθνούς.

Ίδρυση της Γ' Διεθνούς

- Η Β' Διεθνής («Σοσιαλδημοκρατική») έχασε την αξιοπιστία της εξαιτίας της μετριοπάθειας των ηγετών της, που υποτάχθηκαν στις απαιτήσεις του κεφαλαίου και στήριξαν τα κράτη τους στο σφαγείο του Α' Παγκόσμιου Πολέμου. Κατάντησε στις ημέρες μας να έχει ηγέτες τον Γιώργο Παπανδρέου, ο οποίος μετέτρεψε την Ελλάδα σε αποικία χρέους, και τον δικτάτορα της Αιγύπτου Μουμπάρακ, που ανατράπηκε στην Αραβική Άνοιξη.
- Στη θέση της Β' Διεθνούς ιδρύεται στη Μόσχα, μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917, η Γ' Διεθνής («Κομμουνιστική»). Προηγούμενες προσπάθειες για συγκρότηση διεθνούς είχαν αποτύχει.

Ίδρυση της Γ' Διεθνούς (2)

- Τα κόμματα της Κομμουνιστικής Διεθνούς υιοθετούν το οργανωτικό μοντέλο των μπολσεβίκων. Όλα σχεδόν τα κομμουνιστικά κόμματα προκύπτουν από αριστερές διασπάσεις ισχυρών σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων.
- Εξαίρεση αποτελεί η Ελλάδα: το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδας (ΣΕΚΕ) φτιάχνεται το 1918 από αγωνιστές της εργατικής οργάνωσης της Θεσσαλονίκης Φεντερασιόν, και κάποιους σοσιαλιστές της παλιάς Ελλάδας. Το ΣΕΚΕ μπολσεβικοποιείται πολύ γρήγορα, και το 1924 μετατρέπεται σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ), προσχωρώντας σχεδόν ολόκληρο στη Γ' Διεθνή.

Σοσιαλδημοκράτες και κομμουνιστές

- Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες ο πυρήνας των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων έμεινε στη σοσιαλδημοκρατία.
- Μέχρι το 1928 έχουν φτιαχτεί πολύ ισχυρά κομμουνιστικά κόμματα σε όλη την Ευρώπη.
- Αρχή λειτουργίας των ΚΚ ήταν ο δημοκρατικός συγκεντρωτισμός: σε κάθε επίπεδο οργάνωσης, μέχρι και το ανώτατο, οι αποφάσεις λαμβάνονται δημοκρατικά με βάση τη πλειοψηφία των μελών, και έπειτα όλα τα μέλη καλούνται να υλοποιήσουν την απόφαση.
- Μέχρι τη σταλινοποίηση των κομμουνιστικών κομμάτων, τη δεκαετία του 1930, η λειτουργία τους ήταν πραγματικά δημοκρατική. Ακόμη και στις πολύ δύσκολες συνθήκες του Εμφύλιου Πολέμου οι Ρώσοι Μπολσεβίκοι έμειναν πιστοί σε αυτό το πρότυπο.

Νέα Οικονομική Πολιτική (ΝΕΠ) και κολεκτιβοποίηση

- Η ΝΕΠ εφαρμόστηκε το 1922, με τη λήξη του εμφυλίου πολέμου στη Ρωσία. Προωθούσε μια μικτή οικονομία που συγκέντρωνε στο κράτος τους στρατηγικούς τομείς της παραγωγής, αλλά άφηνε ισχυρή ιδιωτική πρωτοβουλία στη γεωργία, το εμπόριο, τη μικρή βιομηχανία κλπ. Αποδείχθηκε οικονομικά επιτυχημένη πολιτική, αλλά σταδιακά δημιούργησε μια νέα τάξη ευπόρων επιχειρηματιών που δυνητικά απειλούσαν τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό, στον οποίο παρέμενε προσανατολισμένη η πολιτική του κομμουνιστικού κόμματος.
- Το κόμμα αντιμετώπισε αυτή την εξέλιξη με την κολεκτιβοποίηση της γεωργίας, με στόχο κυρίως τον έλεγχο της υπαίθρου. Η κολεκτιβοποίηση πέτυχε, με τίμημα σε πολλές περιπτώσεις άγριες συγκρούσεις, με πολλούς νεκρούς, μεταξύ των αγροτών μικροϊδιοκτητών και του σοβιετικού καθεστώτος.

Σοσιαλδημοκράτες και κομμουνιστές (2)

- Το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου βρίσκει την ευρωπαϊκή αριστερά διαιρεμένη παντού σε σοσιαλδημοκρατική και κομμουνιστική αριστερά.
- Υπάρχουν επίσης στις περισσότερες χώρες αποδυναμωμένα κομμάτια του αναρχικού κινήματος, με εξαίρεση το αναρχικό κίνημα της Ισπανίας, που παρέμενε μαζικό.

Ιωσήφ Βησσαριόνοβιτς Στάλιν

- Τη περίοδο του 1925-27 ο Στάλιν κατακτά τον έλεγχο των κεντρικών πολιτικών μηχανισμών της ΕΣΣΔ και συγκεντρώνει τις σημαντικότερες εξουσίες στο πρόσωπό του.
- Ο τροτσκιστής ιστορικός Ισαάκ Ντόιτσερ, αντίπαλος του Στάλιν, έχει γράψει μια πολιτική βιογραφία του, στην οποία τον παρουσιάζει ως μια πολύ σύνθετη και ενδιαφέρουσα προσωπικότητα, εξαιρετικά ευγενή και ευαίσθητο στη προσωπική του ζωή, κόντρα στη σύγχρονη απεικόνισή του ως αιμοσταγούς δικτάτορα.
- Ο Στάλιν, όπως άλλωστε και ο ανταγωνιστής του Τρότσκι, ήταν ένας από τους πιο καλλιεργημένους πολιτικούς του Μεσοπολέμου, ενώ οι μουσικές, εικαστικές και λογοτεχνικές του προτιμήσεις ήταν εξαιρετικά προχωρημένες. Ωστόσο, για πολιτικούς λόγους, περιθωριοποίησε την εξαιρετικά γόνιμη καλλιτεχνική πρωτοπορία.
- Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1920 θεωρούνταν μετριοπαθής μπολσεβίκος, και αναδείχθηκε στα ανώτατα αξιώματα ακριβώς επειδή έχαιρε μεγάλης αποδοχής.

Η Αριστερή Αντιπολίτευση

- Ωστόσο η σκληρότητα ήταν ένα άλλο χαρακτηριστικό του Στάλιν. Για να αποκτήσει τον έλεγχο της ΕΣΣΔ, και να σταθεροποιήσει το σοβιετικό καθεστώς, εξόντωσε σχεδόν όλους τους πολιτικούς του αντιπάλους. Το 98% της παλιότερης ηγεσίας των Μπολσεβίκων εξοντώθηκαν. Το πιο επιφανές μέλος της αντιπολίτευσης στον Στάλιν τη δεκαετία του 1920 ήταν ο Λέων Τρότσκι, οργανωτής του Κόκκινου Στρατού.
- Η σύγκρουση ήταν πολιτική μάλλον παρά προσωπική. Ο Τρότσκι ανέπτυξε τη θεωρία της διαρκούς επανάστασης, αντιπαραθέτοντας την προοπτική της παγκόσμιας επανάστασης στη ρεαλιστική πολιτική του «σοσιαλισμού σε μία χώρα», του Στάλιν.

Η θεωρία των σταδίων

- Θέση των ορθόδοξων σοσιαλδημοκρατών, που θεωρούσαν πως η κοινωνική εξέλιξη ακολουθεί γραμμικά στάδια, που διαδέχονται το ένα το άλλο (φεουδαρχία, καπιταλισμός, σοσιαλισμός).
- Με βάση αυτή τη θεωρία, η Ρωσία του 1917 δεν ήταν έτοιμη για σοσιαλιστική επανάσταση, αλλά έπρεπε πρώτα να αναπτυχθεί καπιταλιστικά. Ο Λένιν και ο Τρότσκι εναντιώθηκαν θεωρητικά και πρακτικά σε αυτή τη θεωρία.

Ο «σοσιαλισμός σε μία χώρα»

- Οι μπολσεβίκοι θεωρούσαν πως η επιτυχία της Οκτωβριανής Επανάστασης θα πυροδοτούσε κύμα επαναστάσεων σε όλη την Ευρώπη. Ωστόσο οι επαναστατικές απόπειρες στις άλλες χώρες απέτυχαν (Γερμανία, Ουγγαρία, Ιταλία και άλλες), δημιουργώντας άμεσο κίνδυνο για την επιβίωση της ΕΣΣΔ.
- Η εξέλιξη αυτή οδήγησε το σοβιετικό κομμουνιστικό κόμμα να υιοθετήσει τη πολιτική του «σοσιαλισμού σε μία χώρα», την οποία υποστήριζε ο Στάλιν.

Ο «σοσιαλισμός σε μία χώρα» (2)

- Η θέση του Στάλιν ήταν μια αριστερή αντίδραση στη δεξιά τάση των Μπολσεβίκων, με επικεφαλή τον Μπουχάριν, τα μέλη της οποίας υποστήριζαν την εισαγωγή καπιταλιστικών μορφών οικονομίας στην ΕΣΣΔ ως φυσική συνέπεια της ήττας της παγκόσμιας επανάστασης.
- Ο «σοσιαλισμός σε μία χώρα» έφερε όμως στρεβλώσεις της επαναστατικής τακτικής, με την ΕΣΣΔ να καλείται να ασκήσει μια ρεαλιστική εξωτερική πολιτική σαν οποιοδήποτε καπιταλιστικό εθνικό κράτος.

Πχ στην Κινεζική Επανάσταση, που απέκτησε ορμή τη δεκαετία του 1930, δεν στήριξε τους κομμουνιστές, αλλά το κόμμα του εθνικιστή Τσιανγκ Κάι Σεκ.

Οι τροτσκιστικές Διεθνείς

- Ο Τρότσκι εξορίζεται από την ΕΣΣΔ, ταξιδεύει σε χώρες της Ευρώπης και καταλήγει στο Μεξικό.
- Το 1938 ιδρύει τη 4η Διεθνή, η οποία όμως γρήγορα διασπάται. Σήμερα υπάρχουν πολλές Τέταρτες Διεθνείς από διάφορες τροτσκιστικές οργανώσεις.
- Ο Τρότσκι δολοφονείται στο Μεξικό από τον Ραμόν Μερκαντέρ, Ισπανό κομμουνιστή που εκτελούσε εντολές του Στάλιν.

Η Μεξικανική Επανάσταση

- Εμιλιάνο Ζαπάτα Σαλαζάρ (1879- 1919), ηγετική προσωπικότητα των ανταρτών της αγροτικής Μεξικανικής Επανάστασης του 1910, η οποία κατευθυνόταν κατά του προέδρου της χώρας, Πορφύριο Ντίας. Οργάνωσε και διοικούσε τον επαναστατικό «Απελευθερωτικό Στρατό του Νότου».
- Ο Χοσέ Αράμπουλα (1878- 1923), γνωστός ως Πάντσο Βίγια, υπήρξε μαζί με τους Εμιλιάνο Ζαπάτα και Πασκάλ Ορόζκο, ένας από τους πρώτους επαναστατημένους Μεξικανούς στρατηγούς κατά την επανάσταση του 1910-1917 στο Μεξικό, που συντέλεσε στην πτώση του δικτάτορα Πορφύριο Ντίαζ. Υπήρξε επικεφαλής της Στρατιάς του Βορρά.

Βιβλιογραφία

1. Geoff Eley, *Σφυρηλατώντας τη δημοκρατία: Ιστορία της Ευρωπαϊκής Αριστεράς 1923 - 2000*, μετάφραση Θανάσης Κατσικερός, εισαγωγή-επιμέλεια Σπύρος Μαρκέτος, Σαββάλας, Αθήνα 2010.
2. Γεώργιος Β. Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα κατά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*, Εξάντας 1978.
3. Αντώνης Λιάκος, *Η Σοσιαλιστική Εργατική Ομοσπονδία Θεσσαλονίκης (Φεντερασιόν) και η Σοσιαλιστική Νεολαία. Τα καταστατικά τους*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής
4. Αντώνης Λιάκος, *Εργασία και πολιτική στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Το Διεθνές Γραφείο Εργασίας και η ανάπτυξη των κοινωνικών θεσμών*. Αθήνα: Ιδρυμα Ερευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος 1993.

Βιβλιογραφία (2)

5. Αντώνης Λιάκος, *«Οι δυνατότητες πρόσληψης του μαρξισμού στην Ελλάδα το 19ο αιώνα»*, στο Γιώργος Β. Δερτιλής, Κώστας Κωστής (επιμ.), *Θέματα νεοελληνικής ιστορίας (18ος-20ός αιώνας)*, Σάκκουλας, Αθήνα, Κομοτηνή 1991.
6. Σπύρος Μαρκέτος, *«Η ελληνική αριστερά»*, στο Χρήστος Χατζηιωσήφ (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα: Ο Μεσοπόλεμος 1922-1940*, τ. Β2, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2003
7. Σεραφείμ Μάξιμος, *Κοινοβούλιο ή δικτατορία; Θεσσαλονίκη: Μ. Τριανταφύλλου και Σια 1930.*
8. Αβραάμ Μπεναρόγια. *Η πρώτη σταδιοδρομία του ελληνικού προλεταριάτου. Αθήνα: Κομμούνα 3 1986*

Βιβλιογραφία (3)

9. Παναγιώτης Νούτσος, *Η σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα*. Αθήνα: Γνώση.
10. Αλέξανδρος Παπαναστασίου, *Μελέτες, Λόγοι, Αρθρα*, πρόλογος Κωνσταντίνος Τριανταφυλλόπουλος, επιμέλεια Ξενοφών Λευκοπαρίδης, τ. Α'-Β'. Αθήνα: ΜΙΑΤΕ 3 1988.
11. Παντελής Πουλιόπουλος, *Κείμενα*. Αθήνα: Πρωτοποριακή Βιβλιοθήκη 1979.
12. Παντελής Πουλιόπουλος, *Πόλεμος κατά του πολέμου*, Διεθνής Βιβλιοθήκη 1976.
13. Δημήτριος Πουρνάρας, *Ιστορία του αγροτικού μας κινήματος*, Αθήνα 1931.

Βιβλιογραφία (4)

14. Ρένα Σταυρίδου-Πατρικίου, *Ο Γ. Σκληρός στην Αίγυπτο. Σοσιαλισμός, δημοτικισμός και μεταρρύθμιση*. Αθήνα: Θεμέλιο 1988.
15. Σπάρτακος. *Αριστερή αντιπολίτευση του ΚΚΕ. Κείμενα 1928*. Αθήνα: Ουτοπία, χ.χ. [1982].
16. Σπάρτακος. *Κείμενα 1930-1932*, Αθήνα: Ουτοπία 1986.
17. Δημήτρης Α. Στρατής, *40 χρόνων αγώνες των ελλήνων σιδηροδρομικών. 1905-1945*. Αθήνα 1959.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μαρκέτος Σπύρος, «Ο σοσιαλισμός στην Ελλάδα του 20^{ου} αιώνα. Οι πολιτικές τάσεις του σοσιαλιστικού κινήματος». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: http://opencourses.auth.gr/eclass_courses.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Γιώργος Μαριάς
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

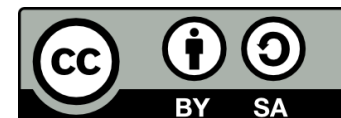

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

